



Vi må lære om historien. Og vi må lære av historien.

Taler

Anne-Grete Strøm-Erichsen

Dato

3 august 2013

Sted

Fredsparken, Risør

Omstendigheter

Møte med krigsseilere og pårørende

1 Ærede krigsseilere, kjære familie av krigsseilere, kjære alle sammen,

Det betyr mye for meg å komme hit i dag.

Det å treffe mennesker som har stått ansikt til ansikt med krigens grusomheter,

5 gjør sterkt inntrykk.

Det gjør det også å se dere sammen med ektefeller og familier.

I møtet med dere føler jeg respekt og ydmykhet.

10 Fra et fredelig Norge dro tusenvis av norske sjømenn ut på havet for å tjene livets brød.

Mange bar på stor eventyrlyst og utferdstrang.

Et ønske om å lære seg selv og verden bedre å kjenne.

Og en sterk vilje om å videreføre de lange og livsviktige norske sjøfartstradisjonene.

15 Brått, uventet og skremmende må det ha vært å se Norge bli del av en ny og ødeleggende verdenskrig.

En tid fylt av forvirring, uro, frykt.

Ute på fremmed hav, langt fra familie og venner.

20 Det var dere sjøfolk som først fikk merke at Norge ikke kunne stå på utsiden av en ny krig i emning.

Flere måneder før 9. april, bringer avisene her hjemme nyheter om at norske skip er blitt torpedert.

De første går ned alt i september 1939.

25 Da tyskerne inntar Oslo har 58 norske handelsskip krigsforlist. 394 sjøfolk omkommet.

Havet var allerede en krigsskueplass. Og det skulle bli langt verre.

Våre sjøfolk befant seg plutselig i fremste linje.

- 30 Hos mange tok en ny livsgjerning form. For frihet, Konge og fedreland.
En kamp på liv og død.

I ettertid kan man nok spørre: hadde våre sjøfolk noe valg? Var det å mønstre av i en rolig havn i Norge et alternativ for en som befant seg nær New Zealand?

- 35 Eller kunne en i Nordsjøen brått snu og søke en tryggere tilværelse på land?

Svaret gir seg selv. Europa var i krig. Valgmulighetene var ikke der.

Bak seg så unge seilere et okkupert og ufritt Norge.

Fremfor seg, på havet, så de en livsviktig innsats som var høyt etterspurt av egen regjering og allierte.

- 40 De ble våre modige og kjempende handelsflåte.

De var våre krigsseilere.

Ved krigens utbrudd hadde Norge en av verdens største og mest moderne handelsflåter.

- 45 Det sier seg selv at det ble en kamp om å få denne flåten på sin side.
Heldigvis lyktes den norske regjeringen å få kontroll på de aller fleste.

Også takket være norske kapteiner som sa nei til nazistene og nektet å seile hjem til et okkupert Norge.

- 50 Det skulle vise seg avgjørende.

Med Nortraship på plass, kom skipene under norsk flagg.

Det ga inntekter til den norske stat. For lille Norge betød det politisk og økonomisk slagkraft.

Og for våre allierte - effektive og livsviktige transportlinjer.

55

Det handlet om tilgangen til olje og drivstoff. Om leveranser av våpen og ammunisjon.

I Middelhavet og Atlanterhavet. I Det indiske hav og i Stillehavet.

Norske krigsseilere var i mange verdenshjørner for å sikre leveranser.

- 60 Vår nære allierte, Storbritannia, fikk tidlig erfare hva denne innsatsen betød.

Uten våre krigsseilere - uten deres mot og offervilje - ville neppe landet ha klart å stå i mot de tyske offensivene.

Den britiske admiralen Dickens sa det slik i BBC i 1941: «Hvis det ikke hadde vært for den norske handelsflåte kunne vi like godt be Hitler om hans

- 65 betingelser.»

Siden kom slaget om Atlanteren. Vår handelsflåte, dere krigsseilere, befant dere også midt i denne.

70 Mot Gørings voldsomme Luftwaffe og Dönitz' nådeløse ubåtvåpen.

I rene konvoislag ble de allierte konvoiene angrepet av de såkalte «ulveflokkene»

Selv den mest livlige forestillingsevne strekker ikke til for å forstå hvordan dette har artet seg.

75 Det var ikke plasser å gjemme seg. Kun skipsdekket og livbåter.

De som var så heldige å overleve dette, kom fra det med sterke opplevelser.

Svømmende i brennende sjø blant dypvannsbomber og torpedoer. Ropene fra skadde og døende kamerater.

De enorme påkjenningene til tross, så fortsatte norske krigsseilere sin

80 heltemodige innsats.

Gang på gang krysset norske sjøfolk Atlanterhavet vel vitende om at sannsynligheten var stor for at havet ville bli deres grav.

Det sto om de livsviktige forbindelseslinjene til Canada og USA.

Så lenge ruten ble holdt åpen, ga det håp.

85 Hvis den ble stengt, ville britene enten ha måttet overgitt seg eller blitt utsatt for beleiring og utsulting.

Og det sto om leveranser til Sovjetunionen som skulle sikre at Tyskland fortsatte å møte hard motstand på østfronten.

90 Det er vanskelig å si hvor vi hadde vært i dag uten de alliertes seiere til sjøs.

Hitler-Tyskland ville mest sannsynlig ha stått fritt til å hevde sine interesser verden over.

95 De ville ha unngått blokaden og holdt sine handelsruter åpne.

Med et isolert og beseiret Storbritannia, ville den allierte krigsinnsatsen i Europa vært vanskelig å gjennomføre.

Gunnar Sønsteby sa det kanskje best: «Det som hadde innvirkning på den andre verdenskrigens varighet, det var kort og godt den norske handelsflåten».

100

Norske matroser, fyrbøtere, båtsmenn, maskinister, skyttere og kapteiner - de var med og sikret et fritt Norge, et fritt Europa.

Seilende for handelsflåten, på oppdrag for Norge og de allierte.

Krigen hadde en høy pris. Av 35 000 krigsseilere omkom nær 4500 seilende for

105

Den norske handelsflåten.

Nesten halvparten av flåten gikk ned.

Det er med ære og respekt vi minnes og hedrer våre falne krigsseilere her i dag.

110 De norske krigsseilerne sto på vakt helt fram til Japan ga opp sensommeren 1945.

Kamphandlingene opphørte. Det var på tide å søke hjem igjen.

Vi vet så inderlig godt at hjemkomsten ikke ble slik dere krigsseilere hadde tenkt.

115 Dere var spredt og kom ikke hjem som en gruppe.

Et skip av gangen og til forskjellige havner.

For mange var turen hjem lang. Lang nok til ikke å rekke fram til jubelscenene som preget vårt land i disse mai- og junidagene i 1945.

120 I stedet møtte dere krigsseilere et folk der jubelen over frigjøringen var erstattet av gjenoppbyggingen av et nytt og fredfullt land.

I nord var det en nedbrent og ugjenkjennelig landsdel som møtte dere krigsseilere.

En fremmed verden.

125 Og verst av alt, tilsynelatende var det få eller ingen visste noe om handelsflåtens innsats og betydning for krigens utfall.

Derfor rammet de skarpeste smertestikkene først da dere så at det ikke var noen der til å ta imot.

130

Familiene er gjerne det første store offeret i en total krig. Slik var det også for mange av dere krigsseilere.

135 Mange kvinner ble sittende igjen hjemme. De måtte takle ensomheten og i mange tilfeller oppdra små barn.

Langvarig adskillelse skapte usikkerhet og sorg.

De livsviktige familie- og vennskapsbånd var for mange ikke der lenger da de omsider vendte hjem.

140 Ingen heder, ingen oppfølging og ingen forståelse for søvnløse netter og psykiske senskader.

I dag vet vi at hjemkomsten er avgjørende for om senskader utvikles eller ikke.

Den kunnskapen manglet simpelthen den gangen og det gjør vondt å tenke på.

Det gjør vondt å tenke på at i tillegg til påkjenningene dere var utsatt for, skulle dere nå oppleve å kjempe dere gjennom en rekke administrative hindre.

Det forlenget krigen for mange av dere.

En evig spissrotgang mellom ulike instanser.

150 For å få bolig, for å få jobb, rasjoneringskort og i mange tilfeller også stemmerett.

Ja selv det at dere hadde hatt en god nasjonal holdning under krigen, måtte dokumenteres.

155 Det ble rett og slett for mye for mange av krigsseilerne. Med rette var det mange som følte seg sviktet og neglisjert.

Siden fulgte en lang og nedverdiggende kamp for å få hevet krigsskadepensjon.

Igjen kom datidens medisinske kunnskap som regulerte krigspensjoner til kort.

160 De fleste lot til å være friske. De var kommet hjem uten synlige skader.

De psykiske senskadene var det få som forsto noe av.

Det er dette som for dere er blitt kalt krigen etter krigen.

En labyrinth av lover og paragrafer som man ble nødt til å sette seg inn i.

165 Mange fant situasjonen uverdig.

Blant Sjøforsvaret og Hjemmefrontens ledelse fantes det personer som ble deres viktigste våpenbrødre også i fredstid.

170 Kanskje var det den felles krigserfaringen som gjorde at det var her krigsseilerne møtte størst forståelse?

Admiral Thore Horves innsats for krigsseilernes sak kan neppe overvurderes.

Takket være et utrettelig engasjement av ham og personer som Per Hansson,

Kjell Arnljot Wig og Erik Bye, vant krigsseilerne omsider fram.

175 «Dårlig med søvn har det vært i alle år etter krigen», sa Leif Heimstad i NRKs sending Åpen Post i 1967. Programmet sjokkerte norske seere.

En etter en deler matroser, maskinister og kapteiner modig sine opplevelser under krigen.

180 Et og samme budskap går igjen hos dem alle. Den største påkjenningen kom etter krigen.

En sier det slik: «Den som kan si at han ikke har tatt noen skade under krigen, han må ha den største undersøkelsen».

185 Fortellingen om våre krigsseilere er en rystende beretning.
Om et samfunn som ikke var godt nok forberedt på å ta vare på noen av de
største krigsheltene.
Om avvisning og fornektelse.

190 Dere krigsseilerne kan ikke klandres. Dere antok at samfunnet vil verdsette
innsatsen deres.
Men dere ble skuffet.
Som samfunn skuffet vi dere.

195 I dag ber jeg derfor på vegne av den norske stat om unnskyldning for den
behandlingen krigsseilerne ble utsatt for etter krigen.

Det som har skjedd, eller ikke skjedd, er også vår historie. Det vil ligge der som
avtrykk og som en lærdom for ettertiden.

200 Vi må lære om historien. Og vi må lære av historien.

Det våre krigsseilere opplevde etter krigen er en lærdom vi har med oss når vi i
dag sender soldater ut med flagget på skulderen på våre vegne.

205 Krigsseilernes utrettelige innsats for å bli forstått var ikke forgjeves.
Jeg er stolt av at vi i dag har fått på plass et system som ser hele mennesket, hele
veteranen som vender hjem fra strid.

Det er snart 70 år siden krigen tok slutt.

210 Likevel er minnene og beretningene like levende og sterke.
Og de er vonde.

Vi skylder en stor takk til alle dem som modig har stått fram og fortalt sin
215 historie.

Som har satt ord på det mange av oss ville ha skjøvet vekk.
Som har trosset glemselen, marerittene og de vonde opplevelsene.
Vi trenger det. Det er vår plikt å holde historien levende.
Vi og kommende generasjoner vil minnes alt dere ga for vårt land.

220 Vi må aldri tillate oss å glemme.
Derfor trenger vi minnesmerker.

225 Det er med dyp ærbødighet og respekt jeg i dag avduker monumentet i
Fredsparken over våre krigsseilere.

Kilde

www.regjeringen.no

230

Emner

Andre verdenskrig, Avduking, Hyllest, Krig, Krigsseilerne, Minnetale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/vi-ma-laere-om-historien-og-vi-ma-laere-av-historien>

235

240

245

250

255

260